

מדריך למורה: פרויקט חקר, בנייה ושיגור של רקטות מים

נושא מרכזי: כוחות, אינטראקציות, המרות אנרגיה ותהליך החקר המדעי.

קהל יעד: תלמידי חטיבת ביניים (ז'-ט').

1. מבוא ורקע פדגוגי

פרויקט רקטות המים הוא כלי עוצמתי להוראת פיזיקה יישומית. הוא משלב עקרונות של מכניקה קלאסית עם תהליך תכנון הנדסי (Engineering Design Process).

מטרות לימודיות:

- הבנת חוקי ניוטון: יישום החוק השלישי (פעולה ותגובה) והחוק השני ($F = ma$).
- לחץ וחומר: הבנת הקשר בין נפח, לחץ וכוח ($P = F/A$).
- אנרגיה: זיהוי המרות אנרגיה מאנרגיה פוטנציאלית אלסטית (אוויר דחוס) לאנרגיה קינטית.
- מיומנויות חקר: בידוד משתנים, מדידות גובה, וניתוח תוצאות.

2. דגשי בטיחות (קריטי!)

שיגור רקטת מים מערב לחצים גבוהים ומהירויות נסיקה משמעותיות.

- ציוד הגנה:** חובה להשתמש במשקפי מגן לכל התלמידים הנמצאים בטווח של 10 מטרים מהמשגר.
- מגבלת לחץ:** אין לעבור לחץ של PSI 60-70 (כ-4-5 אטמוספרות) בשימוש בבקבוקי משקה רגילים, אלא אם כן מדובר בציוד ייעודי שנבדק ללחצים גבוהים יותר.
- אזור סטריילי:** הגדרת "שטח שיגור" אליו נכנס רק איש צוות אחד בכל פעם. הקהל יעמוד במרחק של לפחות 15 מטרים מאחורי קו השיגור.
- בדיקת תקינות:** אין להשתמש בבקבוקים עם שריטות עמוקות, דפורמציות או כאלו שנחשפו לשמש זמן ממושך (פוגע בחוזק הפלסטיק).

3. רקע מדעי לתלמידים

- החוק השלישי של ניוטון:** הרקטה דוחפת את המים כלפי מטה (פעולה), והמים דוחפים את הרקטה כלפי מעלה (תגובה).
  - המרות אנרגיה:**
- אנרגיה שרירית (פימפום המשאבה) $\leftarrow$ אנרגיה פוטנציאלית אלסטית של האוויר הדחוס.
  - שחרור הנצרה $\leftarrow$ המרת האנרגיה לאנרגיה קינטית של המים והבקבוק.
  - נסיקה $\leftarrow$ המרת אנרגיה קינטית לאנרגיה פוטנציאלית כובדית ($E_p = mgh$).

- אווירודינמיקה: השפעת הגרר (חיכוך עם האוויר) ומרכז הכובד על יציבות הטיסה.

4. מדריך הבנייה (שלבי עבודה)

חומרים נדרשים (לכל קבוצה):

- בקבוק 1.5 PET ליטר (חובה משקה מוגז - עמיד בלחץ).
- קרטון ביצוע או פלסטיק קשיח (לכנפונים).
- מסקינטייפ / סרט חבלה (Duct Tape).
- משקולת קטנה לחרטום (פלסטלינה או כדור טניס חצוי).

שלבי הבנייה:

1. **הכנפונים (Fins):** גזירת 3-4 כנפונים והדבקתם בחלקו התחתון של הבקבוק (קרוב לפיה). תפקידם לייצב את הרקטה.
2. **החרטום (Nose Cone):** יצירת קונוס מחלק עליון של בקבוק נוסף והצמדתו לתחתית הבקבוק המקורי. חרטום אווירודינמי מפחית גרר.
3. **איזון:** הוספת מעט פלסטלינה בראש החרטום כדי להעביר את מרכז המסה קדימה, מה שמבטיח טיסה ישרה ולא סחרור.

5. הצעות לשאלות חקר (מה ההשפעה של... על...?)

ניתן לחלק את הכיתה לקבוצות שונות, כשכל קבוצה חוקרת משתנה אחר:

1. **נפח המים:** "מה ההשפעה של כמות המים בבקבוק (0, 1/3, 1/2, 3/4) על גובה השיגור המקסימלי?"
2. **לחץ האוויר:** "מה ההשפעה של לחץ האוויר ב-20, 40, 60 PSI) על זמן השהייה באוויר?"
3. **אווירודינמיקה:** "מה ההשפעה של מספר הכנפונים (2, 3, 4) על יציבות המסלול וגובה השיגור?"
4. **מסה:** "מה ההשפעה של הוספת משקל לחרטום על מרחק הטיסה האופקי?"

6. התאמות לרמות שונות

- **רמה בסיסית (כיתה ז'):** התמקדות בבנייה ובצפייה איכותנית (לראות איך המים יוצאים). דגש על חוק הפעולה והתגובה.
- **רמה בינונית (כיתה ח'):** מדידת זמנים באמצעות סטופר וחימוש בחישובי מהירות ממוצעת. שימוש בנוסחת הלחץ הבסיסית.
- **רמה מתקדמת (כיתה ט' / מצוינות):**
  - שימוש בטריגונומטריה למדידת גובה (מדידת זווית מצופה במרחק ידוע מהמשגר).
  - חישוב אנרגיה קינטית בשיגור: $E_k = \frac{1}{2}mv^2$.
  - ניתוח וידאו (Tracker) לחישוב תאוצה ברגע השיגור.

7. סיכום והערכה

לבקש מהתלמידים להגיש דוח חקר הכולל:

- תיאור המבנה (שרטוט או צילום).
- טבלת תוצאות (ניסוי 1, 2, 3).

- מסקנות: מהו היחס האופטימלי בין מים לאוויר? (רמז: בד"כ שלישי בקבוק מים נותן את התוצאה הטובה ביותר בשל השילוב בין מסה לדחף).
- הערה: השיגור הינו באחריות המורה המנחה בלבד. יש לוודא שטח פתוח ללא חוטי חשמל או מבנים קרובים.